

USE OF HYDRO-ENGINEERING FACILITIES AND THEIR SAFETY OF RELIABILITY

Abdiyev Toychi Gulboyevich

TIQXMMI National Research University,

Karshi Institute of Irrigation and Agrotechnology, Trainee Teacher of the

Department of Irrigation and Land Reclamation

Announcement

Hydraulic structures - structures built to combat the use of water resources or the effects of water erosion. Hydraulic structures are divided into 2 groups according to their function - general and special structures.

Keywords: Hydraulic, canal, trough, aqueduct, culvert, pipes.

Introduction

Umumiy ahamiyatga ega bo'lgan Gidrotexnika inshootlari tarkibiga suv damlagich, suv olgich, suv tashlama va suv rostlagich inshootlari kiradi. Suv damlagichlar (to'g'on, damba) inshootning oldi va orqasida suv bosimi yoki suv sathida farqlar hosil qiladi. Suv olgich (suv qabul qilgich) inshootlar suvni manba (daryo, ko'l, suv ombori va sh. k.)dan kanallarga oqizish uchun xizmat qiladi. Suv o'tkazgich (vodovod) suvni tegishli joylar (kanal, nov, akveduk, dyuker, quvurlar, gidrotexnika tunellari)ga yo'naltirish maqsadida quriladi; tutashtiruvchi inshootlar (suv tushirgich, tezoqar, shovva, kanal rostlagichlari) Gidrotexnika inshootlari turli qismlarining ravon birlashishini ta'minlaydi. Suv tashlama inshootlar suv omborlari, kanallar, bosimli havzalardan ortiqcha suvni chiqarib yuborishga xizmat qiladi. Chiqarib (tashlab) yuboriladigan suv miqdorini rostlash uchun suv tashlama inshootlarga zulfinlar o'rnatiladi. Rostlagich (yo'naltirgich) inshootlar suv oqimi tabiiy sharoitlarini o'zgartirish va yaxshilashga, o'zan va qirg'oqlarni yuvilib ketishdan, oqiziqqlarning to'planib qolishidan, muz ta'siri va b.dan himoya qilishga mo'ljallangan. Maxsus G. i. gidroenergetika (gidroelektr stansiya binolari, bosimli havzalar va sh. k.), suv transporti (kema kutargich shlyuzlar, pristanlar va b.) inshootlari, meliorativ (magistral va taqsimlovchi kanallar, suvni kerakli balandlikka ko'tarish uchun nasos stansiyasi, kollektor-drenaj tarmog'i, tindirgich, suv taqsimlagichlar, suv o'lchash qurilmalari va b.) inshootlar, suv ta'minoti hamda kanalizatsiya inshootlari va b. kiradi.

Gidrotexnika inshootlari vazifasiga ko'ra asosiy (to'g'onlar, bosimli devorlar, suv tashlama, rostlash inshootlari, tunnellar va b.) va yordamchi inshootlar (muzdan himoya inshootlari, ajratish devorlari va b.)ga bo'linadi. Gidrotexnika inshootlari kapitalligi bo'yicha 4 darajaga (4darajaga yordamchi inshootlar kiradi) bo'linadi. Qabul qilingan kapitallik darajasiga muvofiq Gidrotexnika inshootlari ning mustahkamlik darajasi, ya'ni chidamlilik va barqarorlilik darajasi aniqpanadi, hisobiy maksimal suv sarfi (l/s yoki m^3/s), qurilish materiallariga talablar belgilanadi. Gidrotexnika inshootlari boshqa muhandislik inshootlardan doimiy ravishda oqib yoki tinch turgan suv ta'siri ostida bo'lishi bilan farqlanadi. Suv Gidrotexnika inshootlari ga mexanik (statistik va dinamik yuk, suvning zilzila paytidagi bosimi, filtratsiya bosimi, muz bosimi, oqiziqlarning yemirish ta'siri va b.), fizik va kimyoviy (materiallarning zanglashi, gruntidagi tuzlar erishi, katta tezlik va vakuum paydo bo'ladigan kvitatsiya va b.), biologik (o't o'sishi va b.) ta'sir o'tkazadi. Shu sababli Gidrotexnika inshootlari qurishda maxsus gidrotexnik beton, temir-beton va b. pishiq materiallar qo'llaniladi. Gidrotexnika inshootlari dan foydalanishda zamonaviy avtomatika va telemexanika vositalari qo'llaniladi.

Ushbu Qonunda quyidagi asosiy tushunchalar qo'llaniladi:

gidrotexnika inshootlari — to'g'onlar (plotinalar), gidroelektr stansiyalar binolari, suv tashlash, suv bo'shatish, suv o'tkazish va suv chiqarish inshootlari, tunnellar, kanallar, nasos stansiyalari, suv omborlari qirg'oqlarini, daryolar va kanallar o'zanlarining qirg'oqlari va tubini toshqin hamda emirilishlardan muhofaza qilish uchun mo'ljallangan inshootlar, sanoat va qishloq xo'jaligi tashkilotlarining suyuq chiqindilar saqlanadigan joylarini o'rab turuvchi inshootlar (ko'tarmalar);

foydalanuvchi tashkilot — tasarrufida (balansida) gidrotexnika inshooti bo'lgan korxona, muassasa va tashkilot;

favqulodda vaziyat — muayyan hududdagi avariya olib kelishi mumkin bo'lgan, shuningdek gidrotexnika inshootining avariya natijasida vujudga kelgan bo'lib, odamlar qurbon bo'lishiga, odamlar sog'lig'iga yoki atrof tabiiy muhitga zarar yetkazilishiga, jiddiy moddiy talafotlarga va odamlarning hayot faoliyati sharoitlari buzilishiga olib kelishi mumkin bo'lgan yoki olib kelgan vaziyat;

gidrotexnika inshootlarining xavfsizligi — gidrotexnika inshootlarining odamlar hayoti, sog'lig'i va qonuniy manfaatlarini, atrof tabiiy muhit va xo'jalik obyektlarini muhofaza qilishni ta'minlash imkonini beruvchi holati;

gidrotexnika inshootining xavfsizligi deklaratsiyasi — gidrotexnika inshootining xavfsizligi asoslab beriladigan hujjat;

gidrotexnika inshootining xavfsizligi mezonlari — gidrotexnika inshooti holatining va undan foydalanish shartlarining gidrotexnika inshooti avariya xavfining yo'l

qo'yiladigan darajasiga muvofiq miqdor va sifat ko'rsatkichlarining cheklangan qiymatlari;

gidrotexnika inshooti avariyasi xavfining yo'l qo'yiladigan darajasi — gidrotexnika inshooti avariyasi xavfining normativ hujjatlar bilan belgilangan qiymati.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. gidrotexnika inshooti avariyasi 2013
2. xavfsizligi deklaratsiyasi 2008
3. xo'jalik obyektlarini muhofaza qilish 1994
4. gidrotexnika inshooti avariyasi 2021

